



**Gönderim:** 09.01.2021

**Düzeltilme:** 25.01.2021

**Kabul:** 27.01.2021

**Tür:** Derleme Makale

## Açıköğretim Sistemi'nde çevrimiçi sınav uygulamasının sınav hazırlama sürecine etkisi

Nejdet KARADAĞ<sup>a</sup>

<sup>a</sup> Dr.Öğr.Üyesi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, ORCID: 0000-0002-9826-1297

### Özet

Covid-19 pandemisi başta sağlık olmak üzere yaşamın bütün alanlarını etkilemiş, eğitim alanında bazı zorunlu uygulamaları beraberinde getirmiştir. Eğitim kurumları öğretim ve ölçme değerlendirme etkinliklerini yeni duruma göre düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda açık ve uzaktan eğitim alanında dünyanın öncü kurumları arasında yer alan Anadolu Üniversitesi'nde, Açıköğretim Sistemi'nde 2019-2020 Bahar Döneminden itibaren öğrencilerin değerlendirilmesinde ilk kez büyük kitlelere yönelik çevrimiçi sınav uygulamasına geçilmiştir. Bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nde Covid-19 pandemisi döneminde gerçekleştirilen çevrimiçi sınav uygulamalarının sınav hazırlık süreçlerine etkileri tartışılmış ve bu süreçte yapılması gerekenler hakkında ileriye dönük çözüm önerileri geliştirilmiştir.

**Anahtar Sözcükler:** Çevrimiçi Sınav, Ölçme ve Değerlendirme, Sınav Hazırlama

## Effect of online exam practice on exam preparation process in Open Education System

### Abstract

The Covid-19 pandemic affected all areas of life, especially health, and brought with it some mandatory practices in the field of Education. Educational institutions have had to organize training and assessment activities according to the new situation. In this context, Anadolu University, which is one of the world's leading institutions in the field of open and distance education, has started to apply online exams for large audiences for the first time in assessing students since the spring semester of 2019-2020 in the open education system. In this study, the effects of online exam practices performed during the Covid-19 pandemic at Anadolu University Open Education System on exam preparation processes were discussed and forward-looking solutions were developed about what needs to be done in this process.

**Keywords:** Online Exam, Assessment and Evaluation, Exam Preparation

### Kaynak Gösterme

Karadağ, N. (2021). Açıköğretim Sistemi'nde çevrimiçi sınav uygulamasının sınav hazırlama sürecine etkisi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(1), 45-60.

## Giriş

2019 yılı sonlarında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Coronavirüs (Covid-19); kısa sürede pandemiye dönüşmüş, sağlık başta olmak üzere, ekonomik, sosyal ve eğitsel açılardan tüm dünyayı olumsuz etkilemiştir. Eğitim kurumları yüz yüze eğitim uygulamalarına ara vermek zorunda kalmış, öğretim faaliyetlerini sürdürebilmek ve öğrencileri değerlendirebilmek için yeni ve farklı çözümler üretmeye çalışmıştır. Bazı üniversiteler öğrencileri değerlendirmede kullandıkları harf notu sistemini terk edip bu olağanüstü döneme özgü olarak öğrencilerini “geçti/kaldı” ya da “başarılı/başarısız” şeklinde değerlendirmeye çalışmıştır (Sarı, 2020). Bu dönemde; açık ve uzaktan eğitim, ortaya çıkış felsefesine uygun olmadığı biçimde “acil durum eğitim modeli” olarak dünya genelinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu şekilde uygulanan uzaktan eğitime “acil uzaktan eğitim” adı verilmiş ve yapılan akademik çalışmalarla uzaktan eğitimle ilgili yanlış değerlendirmelerin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Bozkurt, 2020). Eğitim kurumları; gerek teknolojik açıdan yeterli altyapıya, gerekse pedagojik açıdan uzaktan eğitim formasyonu almış insan kaynağına sahip olmamaları nedeniyle bu yeni durumla baş etme konusunda önemli güçlüklerle karşılaşmıştır.

Öğrencilerin adil ve güvenilir bir şekilde değerlendirilebilmesi pandemi döneminin en önemli sorunları arasında yer almıştır. UNESCO tarafından yapılan bir araştırmada bu dönemde 84 ülkenin 58'inde sınavların ertelendiği veya yeniden planlandığı, 23'ünde çevrimiçi veya “evde sınav” gibi alternatif yöntemlerin işe koşulduğu, 22 ülkede sınavlara devam edilirken 11 ülkede ise sınavların tamamen iptal edildiği belirlenmiştir (Can, 2020).

Türkiye’de pandemi döneminde ilk ve orta öğretimde derslerin sunumu ve öğrencilerin değerlendirilmesine ilişkin esaslar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, yükseköğretim sisteminde uygulanacak usul ve esaslar ise Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenmiştir. YÖK’ün hazırlamış olduğu “Üniversitelerde Dijital Ortamda Gerçekleştirilebilecek Sınavların Temel İlkeleri” adlı dokümanda üniversitelerde uzaktan öğretimde uygulanacak değerlendirme süreçlerinde; dijital ortamlar kullanılarak yapılacak sınavların (gözetimli ya da gözetimsiz olarak uygulanacak açık uçlu ya da çoktan seçmeli çevrimiçi sınavlar), ödevlerin, çevrimiçi kısa sınavların, projelerin (dijital olarak teslim edilecek tasarım, uygulama, portfolyo uygulamaları), Öğrenme Yönetim Sistemi (ÖYS) etkinliklerinin, ÖYS kullanım analitiklerinin ve benzeri uygulamaların kullanılacağı belirtilmiştir (YÖK, 2020). Küresel salgın dönemiyle sınırlı olduğu belirtilen ve 14 maddede

toplanan ilkelerin üniversitelerin ve öğrencilerin imkânları ölçüsünde uygulanmasına vurgu yapılmıştır.

Bu çalışmada, eğitim alanında yukarıda bahsedilen gelişmelerin yaşandığı pandemi döneminde Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nde öğrencilerin başarı durumlarının belirlenmesi için gerçekleştirilen çevrimiçi sınavların sınav hazırlama süreçlerine yansımaları tartışılmış ve bu süreçte yapılması gerekenler hakkında ileriye dönük çözüm önerileri geliştirilmiştir.

### Alanyazın

Öğrencileri değerlendirme söz konusu olduğunda iki tür değerlendirmeden söz edilir. Bunlar biçimlendirme amaçlı değerlendirme ve düzey belirleme amaçlı değerlendirmedir. Biçimlendirme amaçlı değerlendirme, öğrenme etkinlikleri sürerken öğrencilerin öğrenmesine yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilen değerlendirmedir. Çoğunlukla her ünite sonunda öğrencilerin öğrenme eksiklerini ve güçlüklerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilir (Dixson ve Worrell, 2016). Bu tür değerlendirme, öğrencilere ve öğretilere öğrenme sürecine ilişkin geribildirim sağlar, yanlış öğrenmeleri tespit etme olanağı sunar, öğrenme motivasyonunu artırır ve öğrencilere konuyla ilgili önemli kavramların neler olduğunu gösterir (Boston, 2002). Biçimlendirme amaçlı değerlendirme, süreç odaklı olup, doğrudan içerik alanıyla ilgili olmayan konularda işbirliği yapma, eleştirel düşünme, yazma ya da problem çözme gibi becerilerin geliştirilmesinin amaçlanabildiği bir yaklaşımı da içerebilir (Simonson, Smaldino, Albright ve Zvacek, 2012).

Düzyer belirleme amaçlı değerlendirme ise; bir ders, dönem ya da programın sonunda öğrencilerin performansı ya da başarısı hakkında değer biçme ve yargıda bulunma amacını taşır. Genellikle, birden çok üniteyi kapsayan sorulardan oluşan başarı testleri kullanılarak gerçekleştirilir (Gelbal, 2013). Dönem sonu sınavlarıyla daha çok ilişkilendirilen bu tür değerlendirmede, öğrencilerin sınav sonuçlarının yanında proje ve dönem boyunca gerçekleştirdikleri etkinlikler de dikkate alınabilir (Gunawardena ve La Pointe, 2003).

Açık ve uzaktan eğitimde öğrencileri değerlendirmede yukarıda açıklanan iki değerlendirme yöntemi de kullanılmaktadır. Biçimlendirme amaçlı değerlendirmede; ödevler, kısa sınavlar, çevrimiçi tartışma kayıtları, forum/tartışma grubu kayıtları vb. araçlardan yararlanılırken düzey

belirleme amaçlı değerlendirmede yine ödevler ve çoğunlukla gözetimli olarak yüz yüze gerçekleştirilen sınavlardan faydalanılmaktadır (Karadağ, 2014; Baran, 2020).

Açık ve uzaktan eğitimde öğrencileri değerlendirmenin hangi temel ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğiyle ilgili en kapsamlı çalışma Morgan ve O'Reilly (1999) tarafından yapılmıştır. Morgan ve O'Reilly (1999)'e göre açık ve uzaktan eğitimde öğrencileri değerlendirme etkinlikleri tasarlanırken aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır:

- Değerlendirme etkinliklerinin amaçlara bağlı olarak düzenlenmesi
- Değerlendirme metotlarının seçiminde öngörülen öğrenme çıktılarının dikkate alınması
- Değerlendirme etkinliklerinin sayısının konulara ve öğrencilere uygun olması
- Değerlendirme etkinliklerinin süresinin ve aralığının belirlenmesi
- Değerlendirme etkinliğinde yer verilen her bir maddenin değerinin ortaya konulması
- Değerlendirme görevlerinin her öğrenci tarafından yerine getirilebilir olup olmadığının bilinmesi
- Değerlendirmede geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması
- Değerlendirme görevlerinin otantik olması
- Değerlendirme görevlerinin açık ve kapsayıcı olması

Açık ve uzaktan eğitimde değerlendirme sürecinde çoktan seçmeli testlerin yanında kullanılması tercih edilen ölçme araç ve yöntemlerinin belirlenmesine yönelik yapılan bir araştırmada öğrencilerin farklı ölçme yöntemlerini tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nde öğrenim gören öğrencilerle gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin tercih ettikleri ölçme araç ve yöntemleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. <i>Açık ve Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Değerlendirmede Kullanılmasını Tercih Ettikleri Ölçme Araçları/Yöntemleri (Karadağ, 2014)</i>		
Ölçme Aracı/Yöntemi	Yüzde	Frekans
Doğru Yanlış Testleri	17,8	6.137
Çevrimiçi Sınav	13,7	4.730
Staj	12,6	4.322
Çevrimiçi Kısa Sınav	12,5	4.294
Ödev	10,5	3.602
Eşleştirme Testleri	7,9	2.724
Örnek Olay	7,2	2.493
Bitirme Tezi	6,9	2.372
Proje	6,3	2.169
Portfolyo/e-Portfolyo	3,3	1.129
Yazılı Sınav	1,3	451
<b>Toplam</b>	<b>100</b>	<b>34.423</b>

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin ilk sırada doğru yanlış testlerini tercih ettikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak doğru yanlış testlerinin %50 şans başarısı sağlaması gösterilebilir. Tabloda dikkat çeken en önemli unsur çevrimiçi sınavın yüksek tercih oranıyla 2. sırada, çevrimiçi kısa sınavın da yine tercih oranına göre 4. sırada yer almasıdır. Bu durum öğrencilerin değerlendirmede çevrimiçi sınav yöntemine hazırbulunuşluklarını göstermiştir.

Çevrimiçi sınavlar, ölçme ve değerlendirme sürecinde bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Ölçme ve değerlendirmede bu teknolojilerin sağladığı avantajları Freeman (1997) şöyle sıralamıştır:

- Öğrencilere, kendilerini hazır hissettikleri an sınav olma olanağı sağlaması
- Ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde görev alacak personel sayısını azaltması ve zaman tasarrufu sağlaması
- Testte yer alan soruların rassal olarak seçilmesiyle her öğrenciye farklı soruların sorulmasına olanak tanınması ve dolayısıyla sınavların geçerliği ile soruların güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunması
- Sorulara verilen bütün cevapların kaydının tutulabilmesiyle etkisiz olan soruların tespit edilebilmesini sağlaması

Bu avantajlara; sınav içeriğiyle ilgili olarak düzeltme ve güncellemelerin kolaylıkla yapılabilmesi ve herkese yansıtılabilmesi, çoklu ortam araçlarıyla farklı soru türlerinin kullanılabilmesi ve hem biçimlendirme hem de düzey belirleme amaçlı yapılan değerlendirmelerde kolayca geribildirim alınıp verilebilmesi eklenebilir (Hack ve Tarouco, 2000).

Çevrimiçi sınavların sağladığı avantajların yanı sıra bazı dezavantajları da vardır. Bunların en başında kimlik doğrulama ve güvenlik sorunu gelmektedir (Gunawardena ve Lapointe, 2003; Bozkurt ve Uçar, 2018). Sınava katılan öğrencilerin kimliklerinin doğrulanabilmesi ve kopya olaylarının önüne geçilebilmesi için parmak izi, el geometrisi, ses, retina, yüz, imza gibi biyometriklerin kullanılması önerilmektedir (Yalçın ve Gürbüz, 2015). Bu sayede çevrimiçi sınavlarda güvenlik sorunu büyük oranda çözülebilecek ve daha geçerli ölçme yapılabilecektir.

Çevrimiçi sınavlarda kimlik doğrulama ve güvenlik ile ilgili sorunlar öğrencilerin değerlendirilmesinde; öğretim aşamasında değerlendirme, araştırma ve proje ödevi başta olmak üzere öğrencilere parçalı notlar verilebilecek çeşitli görevler verme, değerlendirmeyi video konferans aracılığıyla yapma gibi farklı yöntemleri gündeme getirmiştir. Aslında bu yöntemler ölçme ve değerlendirmede süreç odaklı yaklaşımın uygulanmasını işaret etmektedir (Bozkurt, 2020). Özellikle öğrencilerin başarılı ya da başarısız olarak addedildiği, diğer bir deyişle dersten geçme/kalma durumlarının belirlendiği dönem sonu sınavlarının “şeffaf ve denetlenebilir” olması ve bu sınavlarda soruların rastgele seçilmesi, tam ekran ve tarayıcı kilidinin işlevselleştirilmesi uygulama için getirilen önerilerden bazılarıdır (YÖK, 2020).

### **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi’nde Sınav Hazırlama Süreci**

2020-2021 Öğretim yılı verilerine göre; Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi’nde, Açıköğretim Fakültesi’nde 10 lisans programı (8’i aktif), 64 önlisans programı (43’ü aktif), 13 lisans tamamlama programı, İktisat Fakültesi’nde 7 lisans programı ve İşletme Fakültesi’nde de 7 lisans programı olmak üzere 101 programda; güz ve bahar dönemlerinde toplam 1.585 derste sınav hazırlığı yapılmaktadır. Güz döneminde Felsefe, Sosyoloji, Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı lisans programlarında 4 ders ödev/proje dersi olarak uygulanmakta ve öğrenciler bu derslerde ödev/proje hazırlayarak değerlendirilmektedir. Açıköğretim Fakültesi lisans tamamlama programlarında sınavlar tamamen açık uçlu sorularla gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, 2017-2018 öğretim yılında 4 dersle başlayan, öğrencilere çoktan seçmeli

testlerle birlikte açık uçlu soru sorulması uygulaması 2020-2021 öğretim yılı güz döneminden itibaren lisans programlarında 16 derse çıkarılmıştır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nde sınav hazırlıkları Açıköğretim Fakültesi'ne bağlı Test Araştırma Birimi'nde (TAB) gerçekleştirilmektedir. Sınav hazırlığında sadece Birim içinde kullanılabilen özel bir soru bankası yazılımından yararlanılmaktadır. Sınav hazırlık sürecinde iş akışı genel olarak aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

1. *Kitap editörlerine (soru yazarlarına) soru talep mektuplarının gönderilmesi:* Bu mektupta, soru yazarlarının hangi derslerden kaç soru hazırlayacakları, soruları hangi koşullarda ve ne zaman TAB'a teslim edecekleri, soruların güvenliği için hangi önlemleri almaları gerektiği belirtilir. Ayrıca, soru yazarlarına soruların hazırlanmasında yararlanacakları teknik bilgiler ve örnek sorular da gönderilir.
2. *Soru yazarları tarafından hazırlanan soruların belirlenen formatta TAB'a teslim edilmesi:* Soru yazarları hazırladıkları soruları CD ortamında kapalı imzalı zarf içinde ya da flash diskle TAB'a teslim ederler. TAB dizgi ekibi soruları şablona aktarır ve soru bankası yazılımını kullanarak dersin sorumlusuna iletir.
3. *TAB ders sorumluları tarafından soruların içerik kontrolünün ve teknik redaksiyonunun yapılması:* Ders sorumluları öncelikle soruların test tekniği açısından redaksiyonunu yaparlar ve ders kitaplarının içeriğine uygunluğunu kontrol ederler.
4. *Soruların soru bankasına girilmesi ve önceden belirlenen parametrelere göre testlerin oluşturulması:* Ders sorumluları, her bir soruyu ait olduğu ünite, sorunun zorluk derecesi, sorunun Bloom taksonomisi düzeyi, sorunun ilişkili olduğu öğrenme çıktısı bilgisi, sorunun ait olduğu alt başlık bilgisi, sorunun cevabının yer aldığı kitap sayfa bilgisi, sorunun türü (olumlu, olumsuz, eşleştirme, boşluk doldurma, öncüllü, kombine, kökte şekil/grafik/tablo içeren vb.) gibi parametreleri belirterek soru bankasına girerler ve ilgili dönem için testleri oluştururlar.
5. *Testlerin basım onaylarının alınması ve düzeltmelerin yapılması:* Anlatım ve yazım kuralları açısından tekrar incelenerek son halini alan testler ders kitaplarının editörleri tarafından okunur, gerekli düzeltmeler yapılır ve basım onayı verilir.
6. *Sınav oturum düzenine göre kitapçıkların dökümü, kontrolü ve düzeltmelerin yapılması:* Sınav oturum düzenine göre soru bankasında kitapçıklar tanımlanır ve her bir grup için çıktıları alınır. Kitapçıklar son kontrol için ders sorumlularına dağıtılır. Ders sorumluları kitapçıklarda buldukları düzeltmeleri soru bankası yazılımı üzerinden

sisteme girer. Bu notlar yazılım üzerinden ders sorumlusuna iletilir. Ders sorumlusu gerekli düzeltmeleri yapar. Düzeltmeler konusunda tereddüt ettiği durumlarda Birim yöneticisi ve yardımcılarının görüşüne başvurarak düzeltmeleri gerçekleştirir.

7. *Kitapçıkların basım için dijital ortamda Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne (BAUM) teslim edilmesi:* Kitapçıklar BAUM'un baskı makinesi formatına göre pdf olarak hazırlanır ve kontrolleri yapılır. Birim yönetimi tarafından pdf olarak şifreli harici bellek ile BAUM'a teslim edilir.
8. *Görme engelli öğrencilerin muaf tutulacağı soruların belirlenmesi ve hazırlanan tablonun BAUM'a gönderilmesi:* Sınavda görme engellilerin muaf tutulacağı sorulara (okuyucu tarafından okunduğunda anlaşılması güç olan, soru kökünde ya da seçeneklerde grafik/tablo/şekil içeren vb. sorular) ilişkin ders bazında hazırlanan tablo BAUM'a gönderilir.

Çoktan seçmeli sınavların hazırlığı için geçerli olan yukarıdaki aşamalardan sonra sınav uygulama ve değerlendirme süreçleri gerçekleşmektedir. Sınav sonrası sorulara yönelik itirazların ve madde analizlerinin değerlendirilmesi yine TAB'da yapılmaktadır. Hatalı olduğu tespit edilen sorular ve doğru cevap güncellemesi gerektiren sorularla ilgili düzeltme tabloları nihai değerlendirme için BAUM ile paylaşılmaktadır.

Açık uçlu soruların hazırlanması ve ödev/proje dersleri için ayrı bir süreç işletilmektedir. Açık uçlu sorular derslerin editörlerinden talep edilmekte ve gerekli kontroller ve teknik redaksiyon yapıldıktan sonra havuza dâhil edilmektedir. Ödev/Proje derslerinde ise, dönem başında ilgili program koordinatöründen ödev konuları, ödevde öğrencilerden beklenenler detaylarıyla alınmakta ve ödevlerin puanlanması için dereceli puanlama anahtarları talep edilmektedir. Ödev/Proje konularının öğrencilere duyurulması, hazırlanan ödevlerin çevrimiçi olarak sisteme yüklenmesi, puanlanması ve cezaevinde bulunan öğrencilerin bu konuda izleyecekleri prosedür Üniversite'nin ilgili birimleriyle koordine edilmektedir.

### **Çevrimiçi Sınavların Sınav Hazırlama Sürecine Etkisi**

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nde Covid-19 pandemisi nedeniyle 2019-2020 Öğretim yılı bahar döneminden itibaren çevrimiçi sınav uygulamasına geçilmiştir. Çevrimiçi sınavlar yukarıda yüz yüze sınavlar için uygulanan sınav hazırlama sürecinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler aşağıda alt başlıklar altında açıklanmıştır.



### **İş akışında meydana gelen değişiklikler**

Sınavların çevrimiçi yapılması kararından sonra standart iş akışının 1., 2., 6. 7. ve 8. aşamalarında önemli değişiklikler olmuştur. Standart iş akışının 1. aşaması olan “*Kitap editörlerine (soru yazarlarına) soru talep mektuplarının gönderilmesi*” aşaması ortadan kalkmıştır. Çünkü çevrimiçi sınavlarda daha fazla soruya ihtiyaç duyulduğundan editörlerin dışında da soru yazarlarının görevlendirilmesi gerekli olmuştur. Bu görevlendirmeler ve soru yazım süreci Üniversite öğretim elemanlarının tercihlerine ve alanlarına göre Öğrenme Teknolojileri Ar-Ge Birimi (ÖTAG) Envanter Takip Sistemi (ETS) üzerinden yapılmaya başlanmıştır. İş akışının 2. aşaması “*Soru yazarları tarafından hazırlanan soruların belirlenen formatta TAB’a teslim edilmesi:*” hazırlanan soruların toplu olarak ETS’den çekilmesi dolayısıyla değişmiştir. İş akışının 6. aşaması olan “*Sınav oturum düzenine göre kitapçıkların dökümü, kontrolü ve düzeltmelerin yapılması*” aşaması artık uygulanmamıştır. Sorular kitapçık formatında değil artık test formatında hatta her bir soru soru bankasında çevrimiçi sınav ekranında yer alacağı haliyle görüntülenerek kontrol edilmeye başlanmıştır. Sorular, içeriğine göre metin tabanlı ya da resim tabanlı olarak kaydedilmiştir. İş akışında oluşan bir diğer değişiklik standart iş akışının 7. aşaması olan “*Kitapçıkların basım için dijital ortamda Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi’ne (BAUM) teslim edilmesi*” aşamasında oluşmuştur. Sınav soruları artık kitapçık olarak değil her bir teste ait sorular bir klasör içinde ve her bir klasörde soruların soru kökleri ayrı seçenekleri ayrı olacak şekilde parçalı olarak dosyalanmaya başlanmıştır. Bu sayede çevrimiçi sınav ortamında soruların ve seçeneklerin kişiye özel olarak kombinasyonunun yapılması sağlanmıştır. İş akışının 8. aşamasında manuel olarak oluşturulan görme engelli öğrencilerin muaf tutulacağı soruların yer aldığı tablo soru bankası yazılımı içinden soruların “Muaf” olarak etiketlenmesi yoluyla çevrimiçi sınav sistemine otomatik olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Sınavların çevrimiçi yapılması sınav sorularının basımı için sınavdan en az 3 hafta önce teslim edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmış, bu süreyi 1 haftaya kadar düşürmüştür. Bu durum da sınav içeriğine ve kontrol süreçlerine daha fazla zaman ayrılabilmesini sağlamıştır.

### **Soru yazım ve denetim/basım onayı süreçlerinde meydana gelen değişiklikler**

Çevrimiçi sınavlarda testlerin yazılım tarafından kişiye özel olarak üretilmesi yüz yüze yapılan sınavlara göre daha fazla sayıda soru kullanılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle çevrimiçi sınavlar için hazırlanan ve denetlenen soru sayısında önemli artışlar olmuştur. Yüz yüze sınavlarda bir sınavda 13-14 bin soru kullanılırken, çevrimiçi sınavlarda bu sayı 40 binin

üzerine çıkmıştır. Bu süreçte ders kitaplarının editörleri tarafından hazırlanan sorulara yeni sorular eklenmesi ve bu soruların denetlenmesi gerekmiştir. Bu amaçla ETS üzerinden Üniversite kadrosundaki öğretim elemanlarına yazdırılan ve denetimi yaptırılan sorulardan yararlanılmıştır. ETS'den alınan sorular TAB ders sorumluları tarafından gerekli çalışmalar yapılarak çevrimiçi sınav havuzuna eklenmiştir. Bu sayede çevrimiçi sınav soru havuzu derslerde her üniteden ve amaçtan yeterli sayıda sorunun havuza eklenmesi yoluyla güçlendirilmiştir.

### **Soru bankası yazılımında yapılan değişiklikler**

Çevrimiçi sınav uygulaması soru bankası yazılımında bazı teknik değişikliklerin yapılmasını gerektirmiştir. Soru bankası yazılımına çevrimiçi sınav modülü eklenmiş, testlerin sayfa düzeni sayfası çevrimiçi sınava göre düzenlenmiş ve soruların çevrimiçi sınav havuzunda daha az yer kaplayacak şekilde metin tabanlı görünümün yanı sıra resim tabanlı görünüm dosyaları oluşturulmuştur. İstatistik, Sembolik Mantık ve Matematik gibi formül, sembol ve denklem içeren derslerde bu öğelerin doğru görüntülenebilmesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Çevrimiçi sınavlarda test onayı için yazılım içinden pdf formatında test dökümüne olanak sağlanmıştır. Sınavların ders-soru bazlı aktarılabilmesi için yazılımda gerekli güncelleme yapılmıştır. Çevrimiçi bir testte öğrenciye sorulan soruların ünite dağılımlarının soru bankası yazılımı üzerinde otomatik olarak yapılması sağlanmıştır. Bu durum kişiye özel oluşturulan sınavların kapsam geçerliklerini kontrol altına almıştır. ETS üzerinden hazırlanan soruların soru bankasına aktarım modülü oluşturulmuştur. Bununla birlikte, sınav sonrası itirazların soru bankasında sorularla ilişkilendirilerek hızlı bir şekilde yanıtlanmasının ve ders sorumluları tarafından değerlendirilen itirazların yanıtlarının soru bankası yazılımı aracılığıyla alınması sağlanmıştır. Aynı şekilde sınav sonrası değerlendirmelerde hatalı bulunarak iptal edilen ya da doğru cevabı güncellenmesi gereken soruların kayıtlarının yazılım üzerinden alınması gerçekleştirilmiştir.

### **Sınavlarda açık uçlu soru kullanımında meydana gelen değişiklikler**

Yüz yüze yapılan sınavlarda ikisi kısa cevaplı biri uzun cevaplı olmak üzere üç açık uçlu soru ilgili derse ait testin sonunda ayrı bir sayfada yer almaktaydı ve her öğrenciye aynı sorular soruluyordu. Öğrenciler bu soruların cevaplarını yazmaları için kendilerine ayrıca verilen cevap kâğıdını kullanıyorlardı. Daha önce 6 derste yapılan açık uçlu soru uygulaması çevrimiçi sınavlarda 16 derse çıkarılmıştır. Her dersten 10 kısa cevaplı 5 uzun cevaplı olmak üzere 15

açık uçlu soru hazırlanmakta ve bu sorular kişiye özel hazırlanan testlere her testte 2 kısa cevaplı 1 uzun cevaplı soru olacak şekilde rastgele eklenmektedir. Bu sayede sınavların daha kapsayıcı olması sağlanırken öğrencilerin kazanımları farklı soru türleriyle ölçülebilmektedir.

### Sonuçlar

Çevrimiçi sınav uygulaması, Açıköğretim Sistemi sınav hazırlama sürecini önemli ölçüde değiştirmiş, sürecin büyük oranda dijitalleşmesini sağlamıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen sınavlar için tasarlanan süreç günümüz teknolojileri ve uygulamalarına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu açıdan bir tehdit olarak değerlendirilen pandeminin yeni fırsatlar yarattığı söylenebilir. Açıköğretim Sistemi'nde olduğu gibi bu süreçte diğer kurumlar da hem teknolojik alt yapıları açısından hem de çevrimiçi eğitim ve değerlendirmeye hazırbulunuşluk açısından yeterliklerinin ya da eksiklerinin farkına varmıştır.

Çevrimiçi sınavlarda testlerin yazılım tarafından kişiye özel olarak üretilmesi öğrenme içeriğinden daha fazla sayıda soru yazılmasını ve bu soruların denetlenmesini gerektirmiştir. Bu durum soru yazarlarının ve soru denetimi görevi yapan kişilerin sayısının artırmıştır. Sınırlı ve sabit içerikten fazla sayıda soru üretilmesi Morgan ve O'Reilly(1999) 'nin belirttiği değerlendirme etkinliklerinin öğrenme amaçlarına göre düzenlenmesi ilkesine bazı durumlarda aykırılık oluşturabilmektedir. Bu nedenle sınav sorularının öğrenme amaçlarıyla ilişkisinin kurulması kritik öneme sahiptir.

Çevrimiçi sınav uygulaması, Açıköğretim Sistemi'nde sınavların hazırlığında kullanılan soru bankası yazılımının geliştirilmesini de sağlamıştır. Yazılıma eklenen yeni modüller ve yapılan güncellemeler sayesinde olağanüstü dönemlerde de istenen türde (yüz yüze ya da çevrimiçi) sınav hazırlığının yapılması mümkün kılınmıştır.

Pandemi süreci, Bozkurt (2020)'un da belirttiği gibi öğrencileri değerlendirmede sonuç odaklı değil, süreç odaklı bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir. Öğrencilerin çevrimiçi ortamlarda katıldıkları bir ya da iki sınavdan aldıkları puanlara göre başarılı yada başarısız olarak nitelenmeleri kazanımların gerçekçi biçimde elde edilip edilmediğinin tartışılmasına neden olmaktadır.. Bu şekilde yapılan ölçmelerin geçerliği ve değerlendirmelerin adil olup olmadığı sorgulanmaktadır. Sınav hazırlık ve uygulamalarının bu tartışmalar çerçevesinde tekrar değerlendirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Çevrimiçi sınavlar, Hack ve Tarouco (2000)'nun vurguladığı öğrencileri değerlendirmede teknoloji kullanımının sağladığı yararları hatırlatması adına önemlidir. Bunlardan en önemlileri farklı soru türlerinden oluşan sınavların pratik bir biçimde hazırlanıp uygulanabilmesi, sınav içeriğiyle ilgili düzeltme ve güncellemelerin kolaylıkla yapılabilmesi ve herkese yansıtılabilmesi olmuştur. Sınav hazırlama sürecinde gözden kaçan bilimsel ya da teknik hatalar uygulamada erken fark edilip gerekli düzeltmeler yapılabilir.

### Öneriler

Açıköğretim Sistemi'nde çevrimiçi sınavlar, sadece düzey belirleme amaçlı değerlendirme için kullanılmaktadır. Öğrencilerin öğrenme sürecindeki gelişmelerinin izlenmesi için biçimlendirme amaçlı değerlendirme etkinliklerinde de çevrimiçi sınavlardan yararlanılmalıdır. Alanyazında da vurgulandığı gibi öğrenciler bu tür değerlendirme için hazırbulunuşluğa sahiptir.

Yeni teknolojiler çevrimiçi sınavlarda öğrencileri değerlendirmede farklı ölçme araçlarının kullanımını mümkün kılmaktadır. Sınavlar çoktan seçmeli soruların yanında açık uçlu soru, doğru-yanlış soruları, eşleştirme soruları, senaryo soruları, sürükle-bırak tipi sorular gibi farklı soru türleriyle zenginleştirilmelidir.

Sınavlarda kullanılan soruların madde istatistiklerine göre eşdeğer testlerin yazılım tarafından otomatik olarak oluşturulması sağlanmalıdır. Böylece kişiye özel hazırlanan testlerin hem konu hem de madde istatistikleri açısından eşdeğerliği güvence altına alınacaktır.

Çevrimiçi öğrenme ortamlarında farklı ölçme ve değerlendirme etkinlikleri yapılarak süreç odaklı değerlendirme etkinliklerine ağırlık verilmelidir. Öğrencilere ne kadar çeşitli ve fazla sayıda görev verilir ve değerlendirme yapılırsa bu ortamlarda yapılan ölçmelerin geçerliği de o kadar artacaktır.

Çevrimiçi sınavların öğrenciler üzerindeki akademik, sosyal ve psikolojik etkileri araştırılarak yeni uygulamalar için veri sağlanmalıdır.

## Kaynakça

- Anadolu Üniversitesi (2021). Açıköğretim Sistemi 2020-2021 Güz Dönemi Sınav Sorumluluk Üniteleri. <https://www.anadolu.edu.tr/uploads/anadolu/ckfinder/aof/files/2020-2021-Guz-Sinav-Sorumluluk-Uniteleri-V04.pdf> (Erişim tarihi: 26.12.2020).
- Anadolu Üniversitesi (2018). Çoktan Seçmeli Soru Hazırlama Kılavuzu. <https://acikbilim.anadolu.edu.tr/assets/files/%C3%87oktan%20Se%C3%A7meli%20Soru%20Haz%C4%B1rlama%20K%C4%B1lavuzu.pdf> (Erişim tarihi: 24.12.2020).
- Baran, H. (2020). Açık ve uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme. *AUAd*, 6(1), 28-40.
- Boston, C. (2002). "The Concept of Formative Assessment," *Practical Assessment, Research, and Evaluation*: Vol. 8 , Article 9. DOI: <https://doi.org/10.7275/kmcq-dj31>  
Available at: <https://scholarworks.umass.edu/pare/vol8/iss1/9> (Erişim tarihi: 20.12.2020).
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *AUAd*, 6(3), 112-142.
- Bozkurt, A. & Uçar, H. (2018). E-Öğrenme ve e-sınavlar: Çevrimiçi ölçme değerlendirme süreçlerinde kimlik doğrulama yöntemlerine ilişkin öğrenen görüşlerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 745-755.
- Can, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.
- Hack, L. & Tarouco, L. (2000). New tools for assessment in distance education. In D. Willis, J. Price & J. Willis (Eds.), *Proceedings of SITE 2000--Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 241-244). Waynesville, NC USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Retrieved January 2, 2021 from <https://www.learntechlib.org/p/15560> (Erişim tarihi: 21.12.2020).

Dante D. D. & Frank C. W. (2016). Formative and Summative Assessment in the Classroom, *Theory Into Practice*, 55:2, 153-159, DOI: [10.1080/00405841.2016.1148989](https://doi.org/10.1080/00405841.2016.1148989).

Freeman, R. (1997). *Managing open systems*. London: Kogan Page.

Gelbal, S. (2013). *Ölçme ve değerlendirme*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1802.

Gunawardena, C.N. ve LaPointe, D.K. (2003). Planning and management of student assessment. *Planning&Management in Distance Education* (Ed: S. Panda). London: Kogan Page. 195-205.

Karadağ, N. (2014). *Açık ve Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme: Mega Üniversitelerdeki Uygulamalar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Morgan, C. ve O'Reilly, M. (1999). *Assessing open and distance learners*. London: Kogan Page.

Sarı, H. İ. (2020). Evde kal döneminde uzaktan eğitim: Ölçme ve değerlendirmeyi neden karantinaya almamalıyız? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(1), 121-128.

Simonson, M.; Smaldino, S.; Albright, M. ve Zvacek, S. (2012). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education* (3. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.

UNESCO (2020). *Exams and assessments in COVID-19 crisis: fairness at the centre*. <https://en.unesco.org/news/exams-and-assessments-covid-19-crisis-fairness-centre> (Erişim tarihi: 22.12.2020).

Yalçın, N. ve Gürbüz, F. (2015). Biyometrik güvenlik sistemlerinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3 (2015) 398-413.

YÖK (2020). Üniversitelerde Dijital Ortamda Gerçekleştirilebilecek Sınavların Temel İlkeleri <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-dijital-sinavlarin-temel-ilkeleri.aspx> (Erişim tarihi: 22.12.2020).

## Yazar Hakkında

### Nejdet KARADAĞ



Nejdet KARADAĞ, lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransızca Öğretmenliği Bölümünde yapmıştır. Yüksek lisans ve doktora eğitimini Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. 2015 yılından bu yana Açıköğretim Fakültesi Test Araştırma Birimi yöneticisi olarak görev yapmaktadır. İlgi alanları açık ve uzaktan öğrenmede ölçme değerlendirme, öğretim tasarımı ve mega üniversitelerdir.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Yunusemre Kampüsü, Eskişehir, Türkiye 26470

Tel (İş): +90 222 3350580/2716

GSM: +90 505 5604942

Eposta: [nkaradag@anadolu.edu.tr](mailto:nkaradag@anadolu.edu.tr)